

A jövő jelen időben

Moholy-Nagy László-kiállítás New Yorkban

Solomon R. Guggenheim Múzeum, New York, 2016. IX. 7-ig

TOSHINO IGUCHI

A New York-i Solomon R. Guggenheim Múzeumban szeptember 7-ig látható az úttörő médiaművész-ként is ismert *Moholy-Nagy László* életmű-kiállítása. Az elmúlt években számos, Moholy-Nagy életművét bemutató retrospektív kiállítás nyílt Európában – *Retrospective László Moholy-Nagy* (Schirn Kunsthalle Frankfurt, 2009–2010), *The Art of Light: László Moholy-Nagy* (Madrid, Berlin, Hága, 2010–2011), *Sensing the Future. László Moholy-Nagy: die Medien und die Künste* (Bauhaus-Archiv, Berlin, 2014–2015) –, illetve Ázsiában. A 2011-ben Japánban nyílt *Moholy-Nagy in Motion* című kiállítás emléke például még meglehetősen friss. További említésre méltó tárlatai voltak a *Color in Transparency, Photographic Experiments in Color 1934–1946* (Berlin, 2006), valamint a *Technical Detours / The Early Moholy-Nagy Reconsidered* (New York és New Jersey, 2006; Pécs és Budapest, 2008). Az Egyesült Államokban azonban, ami élete alkonyán a művész bázisa s otthona is volt, csaknem 50 éve nem rendeztek retrospektív kiállítást műveiből. Ez igencsak meglepő, tekintve hogy az USA nagy múzeumi gazdag gyűjteményekkel rendelkeznek Moholy-Nagy műveiből. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy az alkotó odaát mára majdnem teljesen feledésbe merült. Ugyanakkor a chicagói New Bauhausban, majd az Institute of Designban folytatott oktatómunkáján keresztül művészetelmélete a következő generációkra is egyértelműen hatással volt.

A jelenlegi kiállítás műveinek teljes spektrumát feltárja – beleértve a kiadványokat és a levelezést is – magyarországi időszakának korai festményeitől a dadán és a konstruktív alkotásokon keresztül a későbbi években született díszletfotókig, kísérleti filmekig, kommerciális tervezési munkáig, optikai festményekig és plexiből készült alkotásokig.

Az első emeleten található első galériában *A jelen terme* című installációt tekinthetjük meg, amely 1930-as keltezésű tervekből

és egyéb dokumentációkból áll össze. Ezt eredetileg a Society of Decorative Artists éves szalonjának német szekciójához tervezte a művész 1930-ban. Ebben a teremben Moholy-Nagy legjelentősebb munkája, a *Light-Prop for an Electric Stage* (Elektromos színpadi fény-tér modulátor) látható. Ezen keresztül megérthetjük a művész egyedülálló kiállítási és designötleteit – ugyanakkor a fény-tér modulátor kiállításának mikéntjét illetően felmerül néhány kérdés. Moholy-Nagy eredeti ötlete az volt, hogy a dinamikus teret fényel és árnyékkal modulálja a szerkezet segítségével, ha azonban azt egy kis méretű dobozban helyezik el, akkor nem működik hatékonyan. Nicolas Schöffer kinetikus szobraihoz hasonlóan a fény-tér modulátor használható arra is, hogy képeket vetítsünk ki vele egy képernyőre.

A következő teremben egy, a Bauhaust megelőző időszakban készült különleges munkát láthatunk, amely egy kettős arcot ábrázoló festményt is magában foglal – az egyik arcot dadaista módon festette meg, a másikat pedig konstruktivista stílusban,

MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ:
Fotogram, 1926, ezüstszelatin,
23,8x17,8 cm
Los Angeles County Museum of
Art, Ralph M Parsons Fund
2016 Hattula Moholy-Nagy
© HUNGART 2016

ami a művésznek a teremtés útján megtett lépéseit érzékelteti. Moholy-Nagy az új művészeti forma létrehozásáról szóló nagyhatású elméletét még a Bauhaus előtti időszakban, 1921-22-ben alakította ki. Ebben az időszakban készült a *Nickel Sculpture with Spiral* (Nikkel konstrukció) és a *Construction in Enamel 1-3 – Telephone Picture* (Zománc konstrukció 1-3 – Telefonkép), valamint a *Typographic Collage* (Tipográfiai kollázs) és a *Photogram* (Fotogram). Különösen a Telefonkép – amelyet a művész egy zománcgyárban gyártatott le telefonos megrendelés útján – példázza jól az iparosodás korának művészetét. A „megrendelésre készült” művészet manapság már egyáltalán nem számít szokatlannak, Moholy-Nagy viszont már a korai 20-as években elsajátította az avantgárd gondolkodásmódot.

A felső emeletről nézve, ahol a Solomon R. Guggenheim Múzeumnak a híres építész, Frank Lloyd Wright által tervezett spirális szerkezete látható, szemlélhetjük meg a kiállított műveket, illetve a múzeum összes installációját, így a Guggenheim padlója, falai és kiállítási paneljei mintegy a galéria különleges terébe integrálják Moholy-Nagy munkásságát.

Az egyik alkotás koncepciójának bemutatását különösen jól segíti a Guggenheim Múzeum e spirális szerkezete, ez pedig az 1922-es *The Construction Scheme of the Kinetic Constructive System* (A kinetikus-konstruktív rendszer konstrukciós sémája). Moholy-Nagy megfogalmazásában „a struktúra tartalmaz egy rámpaszerű, spirálisan emelkedő külső útvonalat, amely a lépcsőket helyettesíti”. A kérdéses alkotás úgy mutatja be az általa kidolgozott dinamikus-konstruktív erőrendszert (*Sturm*, 1922/12. szám), mint „a fizikai térben ténylegesen egymással szembeesző erők egybeszerkesztettségét és beleszerkesztésüket az ugyancsak

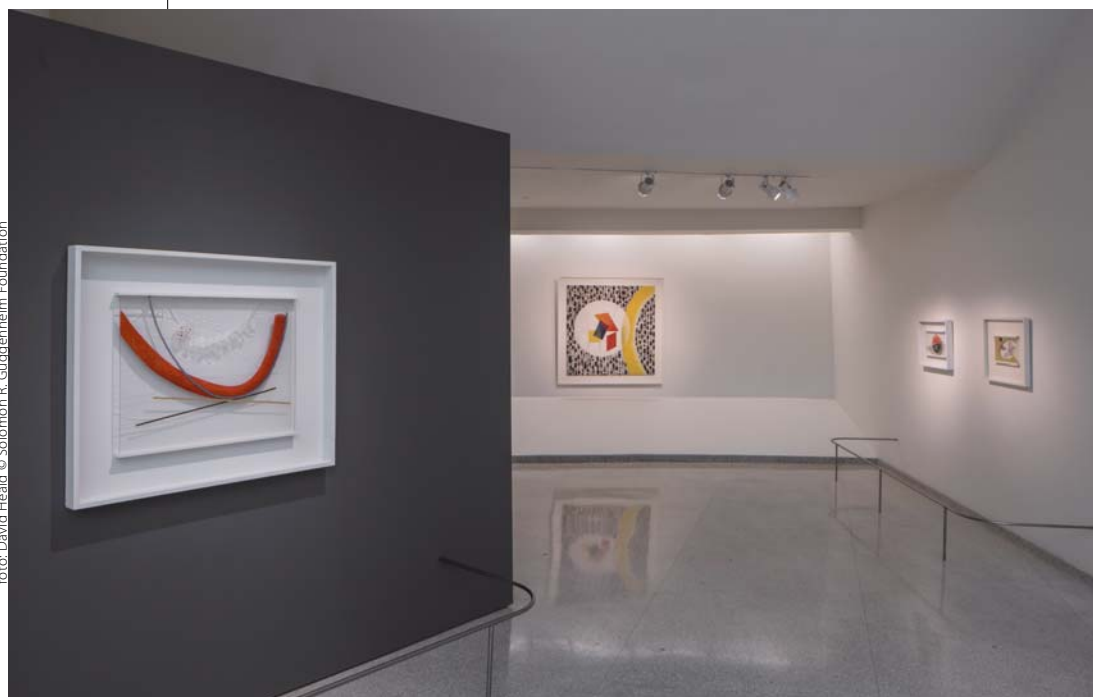
© Solomon R. Guggenheim Foundation, New York. All Rights Reserved

erőként (feszültségként) ható térbe.” Úgy tűnik, hogy Moholy-Nagy konstruktivista elmélete harmonizál Frank Lloyd Wright ötletével, amely mintegy „egyesíti” ezeket az egymástól függetlenül létrejött műalkotásokat, illetve építészeti megoldásokat.

A következő szekcióhoz érve egy fényképekből, fotogramokból és fotomontázsokból álló panelt láthatunk. Különösen néhány absztrakt fekete-fehér kép vonzza magához a látogató tekintetét. A fényképezőgép nélkül készült fényképeket, azaz fotogramokat Moholy-

MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ:
CH térmodulátor I, 1939, olaj, grafit, vászon, 118,9x119,8 cm
Solomon R. Guggenheim Museum, New York, Solomon R. Guggenheim Founding Collection
48.1128 © 2016 Hattula Moholy-Nagy / © HUNGART 2016

Kiállítási enteriőr
2016 Hattula Moholy-Nagy
© HUNGART 2016

foró: David Heald © Solomon R. Guggenheim Foundation

MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ:
 Kiállítási enteriőr
 2016 Hattula Moholy-Nagy
 © HUNGART 2016

Nagy saját *Fotografie ist Lichtgestaltung* (A fotó: fényalakítás, *Bauhaus*, II. évf., 1. szám, 1928) című írásában rögzített elmélete alapján hozta létre, a fényt használva fel alapanyagként a festéshez. A fotogramok elkészítésével azt bizonyította, hogy a kézi és gépi kivitelezés között nincs többé egyértelmű határvonal. Annak ellenére, hogy maga is szószólója volt a mechanikus eszközök használatának, a művész fotogramjain, valamint grafikai munkáiban szereplő képek „a kéz képeiként”, azaz a kezével alkotó mester szimbólumaiként jelentek meg. Adta magát ugyanis, hogy a művész a sötétkamrában a kezét használva modulálja a fényt, illetve rögzítse azt a fényérzékeny papírra.

A fényképezőgép nélküli fotózási technika természetesen nem Moholy-Nagy találmánya, számos avantgárd művész – például a dadaista Christian Schad, Man Ray és Ei-Q – is élt már vele. Ám Moholy-Nagy elképzelése különbözik ezektől, amennyiben ő a nyomtatott fotogramból negatív filmet készített, majd erről a negatív képről egy másik fényérzékeny lapra készített lenyomatot, és így egyszerre több fotogramalkotást is létrehozott. Bár a fotogramtechnika általában csak egyetlen nyomatot eredményez, Moholy-Nagnál ugyanaz a fotogram több példányban is létezik. Moholy-Nagy szavaival: „törekedni kell arra, hogy az eddig csupán reprodukciós célokra használt készülékeket (eszközöket) olyanokká formáljuk, amelyek produktív célokra is felhasználhatók.” (Produktion-Reproduktion, *De Stijl*, 1922/7. szám) A művész

MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ:
 A jelen szobája, 2009,
 a művész 1930-as tervei alapján,
 vegyes technika,
 442x586,8x842,8 cm.

Az előtérben
 Elektromos színpadi
 fény-tér modulátor, 1930,
 kiállítási másolat, 2006,
 fém, műanyagok, festett üveg, fa,
 elektromos motor, 151x70x70 cm.
 Harvard Art Museums/Busch-
 Reisinger Museum, Hildegard von
 Gontard Bequest Fund
 2016 Hattula Moholy-Nagy
 © HUNGART 2016

szerint a fényvel való alkotás lehetőségeit ily módon összehasonlíthatatlanul jobban ki lehet aknázni, mint korábban bármilyen festészeti alkotás esetében. Azok, akik a galériában kiállított fotogramokat látják, át tudják érezni Moholy-Nagy elméleti alapvetéseinek a művészetre gyakorolt hatását.

Moholy-Nagy a „Lichtgestaltung” elképzelését doboz-szerű keretbe foglalt képeken, szobrokon és mobilokon keresztül, átlátszó anyag (plexi) felhasználásával juttatta kifejezésre. Ebben a kategóriában több művét is chicagói korszakában hozta létre, amelyek közül számosat múzeumi és magángyűjteményből kölcsönöztek ehhez a kiállításához. A teljes plexigyűjteményt elnézve érzékelnünk tudjuk a munkák folytonosságát, illetve azok egymáshoz fűződő kapcsolatát.

A doboz-szerű keretbe foglalt képek kettős szerkezetűek, s így az előlapon szereplő absztrakt formák árnyékot vetnek a hátlapra. Ahogy a szemlélő a helyzetét változtatja, olybá tűnik, mintha forma és árnyéka interaktív módon mozognának, különböző variációkat adva a képnek. A néző szeme és a kép közötti optikai interakció ily módon befolyásolja magát a művet. Moholy-Nagynak a fény anyagként való felhasználásáról szóló elméletét az „optikai művészet” és a „fényművészet” számos válfaja követte a háború utáni időszakban, és számos művészre gyakorolt jelentős hatást.

A szerves, biológiai formák témája az 1940-es években vált munkásságának részévé. Ezekben a műveiben sejteket idéz, vagy növények leveleit lyukasztja át számtalan apró lyukat hozva létre, melyeken görbék tekeregnek keresztül, miközben a síkok és vonalak egymással átfedésben mozognak. Ha gondosan megfigyeljük őket, azt találjuk, hogy a képekben megjelenő absztrakt formák a plexiből és drótból (krómozott sárgaréz) alkotott mobilokra emlékeztetnek.

A hosszú függőleges vászonra készült *Space Modulator CH* (CH térmodulátor) című olajfestmény egymást keresztező egyenes vonalakkal és csíkokkal ér el perspektivikus hatást. Úgy tudjuk, hogy Moholy-Nagy alkotását saját, *Light Play: Black-White-Gray* (Fényjáték: Fekete-fehér-szürke) című filmje ihlette, amely a fény-tér modulátor működtetésével jött létre. Moholy-Nagy ily módon háromdimenziós alkotásokból hozott létre kétdimenziósakat a közvetítő közeg megváltoztatásával, szoborból filmet, illetve festményt teremtve.

Moholy-Nagy számára tehát egy alkotás sosem volt végleges, hanem inkább egy következő alkotás forrásaként működött. Ebben rejlett az általa alkalmazott egyedi alkotómódszer lényege.

A *Moholy-Nagy: Future Present* (A jelen jövő időben) című kiállítás először az Art Institute of Chicagóba (2016. október 2. – 2017. január 3.), majd pedig a Los Angeles County Museum of Artba (2017. február 12. – június 18.) költözik tovább.

Fordította Varga Tamás

MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ:
Kettős forma króm rudakkal, 1946,
plexiüveg, krómozott sárgaréz,
92,7x121,6x55,9 cm
2016 Hattula Moholy-Nagy
© HUNGART 2016